

Nooruse valuuta. Noorkirjanik ja rühmitus nullindatel

Priit Kruus

Nii me oleme noored, ja noorus on turundusest tugevam
(Kaevats 2012: 15)

Rühmitusel on nooruse ja uudsuse nägu. Olemuslikult tajutakse rühmitust noorkirjanike kollektiivse lähtekohana, millel on jõuline funktsioon – murda taraanina sisse kujunenud *establishment*'i. Rühmitus on justkui oponent, kriitilise pilguga kõrvalkäija, perifeeriast tsentrisse liikuv Teine, kellesse alguses suhtutakse umbusuga, kuni ta on kättevõidetud positsioonis muutunud ise keskeks normiks ja saab nõnda kanoniseerituks.

Seni on kirjandusloolasi peamiselt huvitanud eelmise sajandi esimese kolmandiku eesti kirjandusrühmitused ja võib öelda, et ka uue sajandi uurijate tähelepanu on jätkuvalt sellel kireval perioodil. Näiteks loodi 2005. aastal kirjandusajalooline veebileht „Noor Eesti 100“,¹ kus saab tutvuda Noor-Eesti rareteetsete väljaannetega, 2005 ja 2007 toimusid Noor-Eestit käsitlevad konverentsid. 2006. aastal ilmus kogumik „Noor-Eesti 100“ (Lindsalu 2006) ja 2008. aastal Noor-Eestile pühendatud ajakirja Methis erinumber (vt Laak, Olesk 2008). Nii kultuurimeediat kui ka kooliõpikuid² uurides paistab, et just Noor-Eesti on jäänud esindama seda, mida me rühmituslikkuse all tänaseni tajume: uuenduslikud, moodsa mõtlemisega noored, kes vastanduvad vanadele, ajast maha jäänutele.³

Nõukogude aja saabudes surutakse rühmitused oma senises tähenduses väga tugevasti alla. Seda perioodi iseloomustab institutsioonide vaigistav korraldustöö noortega, töö „loomingulise noorsooga“, tulemuseks mitmed autorite ühiskogud või kirjastuslikud koondumised (kogumikud, kassetid jm), millele on kirjanduslooliselt viidatud kui teatud laadi kooslustele, näiteks 1960. aastate kassetipõlvkond, närvitrukklased 1971. aastast, „Kirjandussündmuse '76“ noored, 1980. aastatel Loomingu Raamatukogu sarja „Sõna“ noored autorid.

Selgemalt hakatakse rühmitumise traditsioone ennistama Eesti Vabariigi taasiseseisvumise eel. Mõisted *rühmitus* ja *noorkirjanik* tulevad tagasi oma nõukogude-eelsetes tähendustes (mässaja, uuendaja, sissetrügija). Alates 1987. aastast ilmuvad eesti kirjanduspilti uued rühmitused Wellesto ja Hirohall, mida hakatakse kohe nende tekkides peamiselt Siuruga

1 Veebiallikade võrguaadresse vt artikli lõpus.

2 Esinduslikumaid näiteid on Karl Muru gümnaasiumiõpik „Noor-Eestist arbutajeni“ (Muru 1996).

3 Selle kohta on tabavalt iseloomulikuks näiteks Hando Runneli sõnastus: „Selle põlvkonna tulek oli seotud kõige enneolnu, kogu varasema eesti luule ja eesti kirjanduse tühistamisega, väga eitavate hinnangute andmisega kõigele eelnevale, nagu algaks ajalugu, eesti kultuuriline ajalugu alles sellest põlvkonnast“ (Runnel 2012).

võrdlema. Hirohall avaldas manifeste, liikmed epateerisid meedias, korraldati kirjanduslikke *happening*'e, ka tekstiloomeliselt viidati rühmituse traditsiooni alusepanijatele (näiteks luulevormiga „visnapuudulik“). Rühmituste traditsioone järgis Hirohall niisiis lausa n-õ õpikureegleid ellu rakendades.⁴ Nende näol oli tegemist 1990. aastate alguse „esimene laine“ga, millele 1996. aastal järgnes rühmituste laine ja mis sai aluseks uue aastatuhande alguse ulatuslikumale „noorteplahvatusele“. Alates sellest hetkest on märgata, et Noor-Eesti ja Siuruga seoses tekkinud arusaam rühmitusest jääb uuema aja jaoks liiga kitsaks.

Siinne artikkel vaatleb noorkirjandust ühe nullindate kirjanduse olulise nišina. Seni mõningat käsitlust⁵ leidnud teema laienduseks pakun ajaloolisi tagasivaateid kesksete mõistete *noorkirjanik* ja *rühmitus* kujunemisloole ning vaatlen nendega võrdluses nüüdisaja kirjanduspildis – peamiselt nullindatel – toimuvaid muutusi.

Nooruse valuuta

2000. aastal tödes Valle-Sten Maiste, et kuigi ühiskonnas on luule marginaliseerunud, „pole Eestis aga kunagi olnud korraga nii palju noori haritud inimesi, kes kõik tahavad luuletajaks saada, kui kümnendi teisel poolel“ (Maiste 2000: 12). Maiste viitas 1990. aastate teisel poolel esile kerkinud noorkirjanikele, kellest suurem osa alustas mõnes rühmituses: Erakkonnas, taasisutatud Tartu Noorte Autorite Koondises (NAK) või kuulus Tallinna Noorte Tegijate (TNT) hulka. Viimases tegutsemist alustanud Jürgen Rooste tödes 2003. aasta noorkirjanike debüüte kajastades järgmist: „Ühel hetkel tekkis mul tunne, et suurem jagu noori luuletajaid on nüüd debüteerinud, et kindlasti järgneb mingi rahunemise periood. Ma eksisin: läinud aasta lõpp tõi lisaks „vanade“ võitlejate sõnale terve rodu põnevaid debüüte.“ (Rooste 2004.)

Tõepoolest, noortetemaatika oli tärganud erilise hooga 1990. aastate teisel poolel ja jõudis nullindatel kõrgpunkti. Mõisted *noorkirjandus*, *noorkirjanik*, *noor kirjanik* või *noor autor* levisid kirjandusüldsuses järjest rohkem. Paralleelselt toimus sama *noortekirjaniku* ja *noortekirjanduse* mõistetega. Nii on Ave Mattheus käsitlenud „noor(t)ekirjanduse plahvatust“ nullindatel: „Viimase kümnendi jooksul on ilmunud rohkem kui 80 proosaraamatut noorte vanuses 12–21. Kui neile lisada ka ajakirjades (Värske Rõhk, Vihik) või kogumikes (rühmituste väljaannetes või muudel alustel kokkupandud valimikes, nagu „Tule, ma jutustan sulle

4 Selle kohta vt Piret Viirese „Postmodernism eesti kirjanduskultuuris“ (Viires 2006: 58–60). Vt ka Viires 1990.

5 Siinne uurimus tugineb osaliselt siinkirjutaja bakalaureusetööle „1990. aastate rühmituste laine“ (Tartu Ülikool, 2007) ja on jätkuks artiklile „Vaikne avangard. Rühmituste laine 1996–2002: modernismist postmodernismi“ (vt Kruus 2010). Rühmituste laine moodustasid Erakkond, Tartu Noorte Autorite Koondis (NAK), Tallinna Noored Tegijad (TNT) ja väiksemad rühmitused Õigem Valem, 14 NÜ ja Mustrid.

loo. Noori autoreid '08" jms) ilmunud erižanrilised tekstid, siis paisub see hulk märgatavalt. Internetti ülesriputatut (näiteks www.poogen.ee, www.kloaak.ee⁶) ei suudagi kokku lugeda. Ja mida teha selliste teostega, mis ei ole ühemõtteliselt noortele suunatud, kuid mis kujutavad noorte elu, nagu näiteks Hirami „Mõru maik“ (1999, 2000), Kerttu Rakke „Kolmas printsess“ (2001), Sass Henno „Elu algab täna“ (2006), Wimbergi „Pille-Riin. Kaksikümmend üks lugu ühe tüdrukuga elust“ (2009), Robert Randma „Sigaret“ (2009).“ (Mattheus 2010: 1285.)

On oluline märgata, et Maiste ja Rooste kõnelevad kirjutatavatest noortest ja Mattheus noortele suunatud teostest. *Noorkirjaniku* mõiste sisu selle erinevuse kaudu kõige paremini ilmnebki. Nimelt on välistele tunnustele tuginedes võimalik noorkirjanikku piiritleda järgmiselt: autor, kes on noor nii bioloogilise vanuse kui kirjandusliku staaži poolest. (Vanuse ja staaži konkretiseerimine teeb mõistagi definitsiooni jäigaks: kui öelda, et need võiksid vastavalt olla 17–25 ja 3–5 aastat, siis ainult tingimusel, et nimetatud suurus tajutakse näitlikustavate, mitte piiritlevatena.⁷)

Noorkirjanduseks saab seega nimetada noorkirjanike loodud kirjandust selle kõikvõimalikes žanrites – luule, proosa (sh noorsoole mõeldud proosa), näitekirjandus, aga laiemalt võttes ka metakirjandus (paroodiad, kirjanduskriitika, tekstiekperimentid). Mõiste *noorkirjandus* võimaldab tähistada noori kirjanikke ja konkreetse perioodi uut kirjandust.

Noortekirjanduse mõiste puhul tuleks aga lähtuda kitsamast sihtgrupist, seega oleks noortekirjandus noortele mõeldud kirjandus (selle kõigis žanrites) hoolimata autori vanusest või staažist.⁸

Veel üks võimalus on määratleda *noorkirjanikku* tunnetuslikumalt ja vastanduse kaudu, mille puhul ei püüta lähtepunktidenä kirjeldada objektiivseid suurusid, vaid pigem enesemääratlusi, mis tekivad „uue tulija“ ning „vana olija“ suhetes. Mainitud vastanduse kaudu ilmestuvad noorkirjanduse temaatika küsimused, mis väidetavalt tekkisid koos mõiste endaga.

1920. aastate noorkirjanikke uurinud Rein Kruus on toonast olukorda kirjeldades arvanud järgmist:

6 Tegelikult www.adisain.ee/kloaak. [Autori märkus.]

7 Ilmeka näite sellise piiritlemise probleemidest on nullindate alguses esitanud Udo Uibo: „Nõukogude ajal oli kindel kriteerium: noor autor oli alla 35 aasta. Praegu neid kriteeriume pole. Karl Martin Sinijärv saab kevadel 30, aga on noorte jaoks juba suur isake. Juba kümme aastat tagasi debüütkegu avaldanud Elo Viiding on praegu 26. Elupõline noorautor, Tartu NAKi esimees Veiko Märka aga on 36.“ (Martson 2001.)

8 Artiklis „Noor(te)kirjanduse plahvatus“ viitab Ave Mattheus (Mattheus 2010: 1287) ühele siinkirjutaja antud intervjuule 2002. aastal (vt Jaaks 2002), kus sisaldus nõue „noorelt noorest noorele“ ehk n-õ kolme n-i reegel (noorelt noorele kirjutamist võib teatud juhtudel pidada tööpoolest hea noortekirjanduse tunnuseks). Kolme n-i reegel kirjeldab aga pigem noortekirjandust kui noorkirjandust: noorkirjanik on algaja kirjanik, kes ei pruugi kirjutada ilmtingimata noortele lugejatele.

Küsimuse võiks sõnastada nii: millal, miks ja kuidas tekkis mõiste „noor kirjanik“ kõrvale mõiste „noorkirjanik“. Asi pole ortograafias, vaid „mitte-kirjaniku“ ja „päris-kirjaniku“ vahelise seisuse tekkimises. Ajaliselt on kõik võrdlemisi selge: „noorkirjaniku“ mõiste sünnib pärast Siurut. Ei nooreestlased ega siurulased ei mõtestanud end õpiaega läbitegevate kirjanduslike katsetajatena. [...] Siuru-järgsel sugupõlvel polnud pooltki nii kerge Underi või Tuglase loominguga kõrvale midagi originaalset pakkuda. Hoopis omaette lugu on Tarapitaga. Kui noored vihased mehed end muidu vähemalt oma radikalismiga „vanade“ kõrvale tähelepandavaks teevad, siis tarapiitlased olid juba ise nii vihased mehed, et ka kõige raevukamad noored end oma radikaalsuses üksnes Tarapita kaaskajaks võisid pidada. (Kruus 1986: 83–84.)

1920. aastatel võib siurulaste seas märgata midagi ringkaitse taolist. Nii kommenteerib Artur Adson Tuglasele saadetud kirjas noorkirjanikke Erni Hiirt, Mihkel Jürnat ja teisi sõnadega „möga“, „suurusehullustus“, „ennast täis“ – sõnadega, millega siurulasi endid oli vaid mõned aastad tagasi vastu võetud (vt Kruus 1986: 74). Ühtlasi ilmneb, et noorust tajutakse kirjanduspildis väärtusliku valuutana, mille taaskasutuselevõtule võidakse reageerida lausa tõrjuva osatamise ja tõgamisega. Nii kirjeldab siurulane August Alle 1924. aastal peale kasvavate poeetide põlvkonda järgmiste sõnadega:

Elame kestval noorusega koketeerimise ajajärgul. Noorus ise koketeerib oma noorusega ja noorusega koketeeritakse. See viimane on veel palju pahem kui esimene. Praegu on meil küll alles ainult „noorpoeedid“ ja „noorkirjanikud“, kuid noorte asja samas tempos arenedes, jõuame vist varsti sinnamaani, kus kunstikooli õpilane on „noorkunstnik“, karjatsura – „noorperemees“, üliõpilane – „noorprofessor“, kantselei jooksupoiss – „noorminister“ jne. (Alle 1924: 808.)

Tiit Hennoste on samuti kinnitanud toonase kirjandusvälja hierarhiseeritust: „1920. aastate keskpaigaks on uue kirjandussituatsiooni rollid jagatud. Kirjandushierarhia tipus seisavad siurulased ja nooreestlased, lisaks rühmadest kõrvale jäänud põlvkonnakaaslastel (Tammsaare, Metsanurk, Kärner jt.). Nemad on kesksed autorid ja arvustajad, kesksed institutsionaalsete positsioonide täitjad.“ (Hennoste 2006: 1069.)

Eelnev on oluline, mõistmaks noorkirjaniku positsiooni nullindatel. Nimelt löid 1996. aastast tegutsenud rühmitused uueks sajandiks noortele debütantidele enneolematult soodsad tingimused. 1990. aastate rühmituste laine autorid (lisaks Jürgen Roostele ka näiteks Berk Vaher, Wimberg, Jan Kaus) saavutasid samuti kesksed positsioonid, kuid ringkaitse asemel hakkas toimuma hoopiski väga aktiivne uusi tulijaid (uusi noori) soosiv tegevus. Seega kujunes konflikti asemel teist laadi olukord: noorkirjanikena tajutav autorkond aitas kiiresti kirjanduspilti siseneda endast veelgi noorematel.

1990. aastate rühmituslased on olnud nullindate kirjanduse ja seejuures ka noorkirjan-duse aktiivsed organisaatorid, järgmise põlvkonna innustajad, toimetajad ja positiivse meediakajastuse loojad: Berk Vaher on kirjutanud uue sajandi kooslustest ThePression, People&Poetry, kogumikust „4x4“, Värske Rõhu autoritest, Jürgen Rooste on samuti mitmete

noorkirjanike toetaja ja koondaja (TNT!, kogumiku „Väike kuri kevad“ ja paljude noorkirjanike debüütide toimetaja), samuti kajastas Jaak Urmet *alias* Wimberg (eelkõige Eesti Päevalehe toimetajana) noorkirjanikke üsna rohkelt.

Oma „Järelehüüdes Eesti „noorkirjandusele““ kirjutas Berk Vaher järgmist: „On aeg tõdeda, et „noorkirjandus“ on valmis saanud. Muidugi mitte noorkirjandus üleüldse, vaid autorid, keda selle nimetuse alla viimastel aastatel on koondatud – need, kes kerkisid esile 90ndate lõpul. Ei ole me enam nii noored ja uued midagi – iga teine on juba mõne kultuuri-väljaande toimetaja.“ (Vaher 2002.) Selle kirjutamise ajal oli Vaher 26-aastane ja tema debüütteos oli ilmunud vaid kaks aastat tagasi. See sõnavõtt ilmestab hästi valmisolekut anda nooruse valuuta käibelevõtuks järgmistele noortele, et saavutada ise seekaudu „vana olija“ staatus.

Rühmituste järellaine nullindatel

2002. aastal järgneski rühmituste järellaine, mis sai võimalikuks suuresti 1990. aastate rühmituse laine harjal kirjanduspilti tulnute endi õhutusel ja kaasaelamisel. Ühtlasi jäi see mõneks ajaks viimaseks korraks, kui prooviti moodustada püsivaid noorkirjanike kooslusi.

2002. aastal kutsuti ajalehe Sirp kirjandustoimetaja ning endise TNT-lase Jürgen Rooste eestvedamisel kokku TNT!, kuhu kuulusid Avjoska, Kaarel Kressa, Rolf Liiv, Johanna-Mai Vihalem, Tarvo Truus, Vibujärv, kokku 11 noort. Üritust kajastas Jürgen Rooste ise, kes tõstis esile seltskonna „elulusti ja avaliolekut“ ja märkis: „Esialgu on neil hää seista ringkaitses ja kirjutada endale ja sõpradele rõõmuks. Kuid juba hiilib ligi rikutud kirjandustoimetajaid.“ (Rooste 2002.) Esimesele üritusele järgnes 30. oktoobril 2002 toimunud kirjandusõhtu Tallinna Kirjanike Majas, mida kiitis Veiko Märka, muheledes: „Ikka on parem, kui noored millegi asjalikuga tegelevad, aga mitte narkootikumide süsti ega uusi noorteajakirju ei asuta. Aga ka sisuliselt esitlesid uued tegijad end Wimbergi, Rooste, Silla, Hedda Maureri ja teiste väärivate mantlipärijatena.“ (Märka 2002.)

2002. aastal toimunud TNT taastamise katse puhul oli tegemist 1990. aastate rühmituste laine mõttelise jätkuga, kuigi see uus koondamiskatse tõi kirjanduspilti vaid kaks uut noorkirjanikku, Rolf Liivi ja Kaarel Kressa, kes alustasid Jürgen Rooste toimetajakäe all ajalehes Sirp aktiivsete raamatuarvustajatena ja avaldasid varsti ka oma debüüdid: 2003. aastal ilmus Liivi esimene luulekogu „Enda sisse minek“ ja 2005. aastal Kressa luuledebüüt „Oidroon“. Hoolimata entusiastlikust algusest ei jõudnud TNT! aga koguteoseni, kuigi nõudlust ja ootusi selle suhtes avaldati.

Samuti 2002. aastal kerkis esile üle pika aja ka manifestide ja kindla hoiakuga noorkirjanike rühmitusi – kirjanduslikust veebiklubist KLOAAK alguse saanud loominguline ühendus Mung ja peamiselt endisi TNT-lasi ühendav !peatus.

Mungi liikmed Peeter Helme, Toomas Verrev ja Chanel Rantie (Tanel Rander)⁹ esitasid oma seisukohad kultuuriportaalis Bahama Post, taotledes avangardi, milles „sisu peab alati prevaleerima vormi üle“ ja „kirjanduse elu lähedust“, mis sarnanes TNT-laste Rooste ja Wimbergi taotlustega.¹⁰ Toomas Verrev debüteeris 2003. aastal kaurkenderliku *macho*-hoiakut esindava proosaraamatuga „Margot“, järgmisel aastal avaldas ta ostutšekkidest koostatud eksperimentaalse luulekogu „Luuletused“. Peeter Helme alustas 2006. aastal euroopa tõlkekirjandusele pühendatud portaali Kriteerium toimetamist ja asus ka muu hulgas aktiivselt noorkirjanikke juhendama ja toimetama.¹¹

!peatusesse kuulusid Jana Lepik, Neeme Pöder, Hedda Maurer ja siinkirjutaja, kes üritasid (kirjandus)avalikkuse tähelepanu haarata Sirbis ilmunud manifestilaadse tekstiga (vt Maurer, Kruus jt 2002), milles rünnati teatud nähtusi ja hoiakuid kirjanduselus, tõstes esile stampsed ja pealesunnitud ootused, et noorkirjanik peab olema mässaja, vastanduja. Sedasama stampi oli 2000. aastal nentinud Hasso Krull: „Aga see kujutlus mässajast, kes kõvasti karjub... ühest küljest on tal, jah, teatav raugalik moment. [---] Niisugune mäss on nagu keskaegne etendus, mille sisu ja tegelased on ette teada, aga mis ikkagi pakub vabastava elamuse.“ (Maiste 2000.) Mainitud vabastavad elamused, mille taolisi võis märgata veel 1990. aastatel (eelkõige Hirohalli liikmete sõnavõttude puhul), jäid aga nullindatel väheütlevaks: !peatuse manifestile ei järgnenud ühtegi reaktsiooni, niisamuti jätsid kirjandusavalikkuse täiesti külmaks Mungi epateerimiskatsed (vt Verrev 2003). Elamuslikkuse asemel (mida esindasid veel näiteks Erakkonna mängulised antimanifestid 1990. aastate lõpus) oli nüüd noorkirjanike kollektiivsesse sõnumisse jäänud peamiselt alles vaid etteaimatavus: eneseirooniline ülbus (Mung) ja eksklamaatiline suhtumine stiilis „tahame-ka-olla“ (!peatuse).

!peatuse lühikesest koondumiskatsesest jäi kirjanduspilti kaks autorit: Jana Lepik avaldas 2002. aastal veebikirjastuses Bahama Press Eesti esimese teadaoleva mp3-luulekogu „Silmus või sõlm“ ja 2005. aastal trükisõnas luulekogu „Lahtine taevas“; Neeme Pöder avaldas 2006. aastal varem põrandaaluse väljaandena ilmunud luulekogu „Baile Atha Cliath“ ja 2007. aastal luulekogu „Kaktuste puiestee“.

Veel on oluline mainida, et 2003. aastal koondusid Tartus eestivene noorkirjanikud. Kakskeelse kirjandusliku ühenduse Tuulelohe – (Vozdušnõi Zmei) moodustasid umbes viisteist noort, kes hoolimata vene keele kasutamisest peavad oma tegevust pigem eesti kirjanduseks. Rühmituse üheks lõõklauseks oli „Oleme üle rahvuslikest ja kirjanduslikest eelarva-

9 Hilisema nime all Chaneldior on ta avaldanud proosaraamatu „Kontrolli alt väljas“ (2008).

10 Rooste ja Wimberg olid korduvalt kõnelenud kirjanduse sotsiaalsusest, rõhutades, et selle all mõeldakse „igale inimesele-korda-minemise-potentsiaaliga“ massikirjandust ilma halva tähendusvarjundita (vt Urmet 2002).

11 Näiteks on Peeter Helme toimetatud noorkirjanik Margus Karu „Nullpunkt“ (2010), üks menukamaid noorteromaane pärast Sass Henno romaani „Mina olin siin“ (2005).

mustest“ (Hanson 2003). 2006. aastal jõudis Tuulelohe oma samanimelise almanahhini, alates sellest hetkest nimetas ühendus end kirjandusportaaliks. 2007. aastal ilmus ühenduse liidri Igor Kotjuhi kakskeelne luulekogu „Teises keeles“, samuti P. I. Filimonovi (Roman Fokin) romaan „Mitteekleidilise geomeetria tsoon“ (vene keeles, eesti keeles 2010).

Rühmitus suveräänse initsiatiivi kandjana

Igasugune autorite koondumine ei tähenda veel rühmituse teket. Eesti rühmitusi uurinud Harald Peep on jaganud kirjanike koondumised viieks erinevaks vormiks: kultuuriühingud (näiteks Eesti Kirjameeste Selts); väljaannete autorite kollektiivid (Jannseni Eesti Postimees); teadusorganisatsioonid (Õpetatud Eesti Selts, hiljem Eesti Kirjanduse Selts); professionaalne loominguline organisatsioon (Eesti Kirjanikkude Liit); ja viimaseks rühmitus, mida Peep mõistab koondisena, millel on esteetiline programm, kindel koosseis ja väljaanne, mille veergudel programm ellu viiakse¹² (Peep 1977: 705–706). See definitsioon jääb kindlasti liiga kitsaks nüüdisrühmitustele, kellel pole kindlaid programme ega ka regulaarselt ilmuvaid väljaandeid, kelle puhul võib aga rääkida rühmitusest kui koondavast ja toetavast jõust, mille eesmärgiks on näiteks korraldada ühiseid esinemisi ja (kogu)teoste ilmumist.

Eraldi on Peep esile tõstnud veel mõiste *kirjanduslik liikumine*:

[---] tema tekke on põhjustanud välised asjaolud, mitte omavahel selgeks vaieldud loomeprintsüübid. Kokkupuutepunkte alles otsitakse või on koondumise tinginud vajadus lahendada ühiselt mingit konkreetset üksikküsimust, näiteks võidelda avaldamistingimuste eest, astuda opositsiooni nn. suures kirjanduses valitseva triviaalsüsteemiga [---], katseliselt juurutada uusi tendentse jne. (Samas, 706.)

Siin on vaba definitsiooniruumi juba rohkem, kuid problemaatiliseks jääb see, et Peep ei selgita, mis on need liikumise tõukejõuks saanud „välised asjaolud“. Võimalik, et need on mõne toimetaja või institutsiooni soovid kaardistada mõnda nišši kirjanduspildis (näiteks noorkirjanike loomingut).

Miks aga ei saaks rühmitusena mõista kirjastuse, kirjandusuurija vmt poolt koostatud koguteose autoreid? On neil ju oma kindel kollektiivne nägu ja ka kindel nimetus, mis aja jooksul neid ühendama on hakanud (näiteks kogumiku „Närvitrukki“ autoritele viidatakse kui „närvitrukklastele“). Kuid mis oleks selleks essentsiaalseks tunnuseks, mis oli 20. sajandi alguse noortekooslustel? Noor-Eesti, Siuru, tarapitalased, momentlased, futuristid – kõigi nende ühised tegevused ja koguteosed on nende endi korraldustöö tulemus.

Rühmituslikkuse aluseks on suveräänne initsiatiiv, omaalgatuslikkus. Seetõttu on põnev mõelda nõukogude perioodile, kui võimude mõjutustest täiesti vaba loovtegevus sai toimuda

12 N-ö õpikunäiteks sobiks selle määratluse puhul Peebu enda poolt põhjalikult uuritud Tarapita.

vaid pörandaaluses almanahhiliikumises. Viimasest on ülevaate andnud Kersti Unt (vt Unt 2005). Almanahhide ümber moodustus mitmeid gruppe ja seltskondi: 1960. aastate lõpus ja 1970. aastate alguses „Kamikadze“, 1970. aastate lõpus „Salong I“ ja 1980. aastate alguses „Urikirja“ ümber. Neid gruppe ei ühendanud ainult mitteametlik kirjastustegevus, vaid ka loomingulised taotlused, mis olid ametlikust kirjandusest tõrjutud (Unt 2005: 115). Algselt ametlike institutsioonide poolt toetatud¹³ ettevõtmistest ja koguteostest kõrvale jäädes koondusid pörandaaluses kirevas kultuurielus sarnaste eesmärkidega seltskonnad, kes oma initsiatiivil tegutsesid häälekandjate loomise nimel. Seda võiks põhimõtteliselt nimetada rühmituslikuks tegevuseks.

Samas, rühmituse liikmed peavad ise teadma, et nad kuuluvad rühmitusse. Sellele on viidanud ka Milton A. Cohen oma uurimuses „Liikumine, manifest ja lahingumõli“ („Movement, manifesto and melee“), kus toob ühe olulisema rühmituse tunnuseks esile selle liikmete eneseteadlikkuse endast kui rühmitusest (Cohen 2004: 29–31). Kui võrrelda rühmitust kirjandusvoolu või koolkonnaga, siis siin kehtib samasugune eristus: neisse kuulumise määrab uurija või kriitik, s.t keegi väljastpoolt (ja pealegi retrospektiivis), rühmitusse kuulumise määrab aga kirjanik ise oma kirjandusliku tegevuse ajal.

Seoses 1980. aastate lõpu rühmitustega (Hirohall jt) võib rääkida eneseteadlikkusest, omaalgatuslikkusest, manifestidest ja isegi programmilistest taotlustest (nt etnofuturism, postmodernistlik tekstilammutus), 1990. aastate rühmituste laine puhul (peamiselt NAK, Erakkond, TNT) on probleeme nii manifestide, programmide kui ka rühmitusliku eneseteadavusega. Tegevuse aluseks on aga suveräänne initsiatiiv¹⁴ ja lisaks saab kõneleda rühmituslikust meediakuvandist: ka end mitte-rühmituseks tituleerivat, aga ühiselt avalikke esinemisi korraldavat ja kollektiivse nime all ilmuvas koguteoses ühiselt tekste avaldavat seltskonda tajutakse ja nimetatakse kultuurimeedias ikkagi rühmituseks, lõpptulemusena kujuneb individualistlike taotlustega liikmeid koondav nähtus, mida võib tajuda osana postmodernistlikust käitumisest (lähemalt vt Kruus 2010).

Rühmituste järellaine kooslused erinesid oma vahetutest eelkäijatest selle poolest, et avalikult võeti omaks rühmituse nimetus (nii Ipeatus, Mung kui ka TNT! on rühmituse tiitliga probleemideta seotud), ilmusid ka üksikud manifestideks nimetatavad tekstid. TNT!-i puudus aga omaalgatuslikkus ja kõigil kolmel järellaine kooslusel jäi ilmutata koguteos, niisamuti ei asutanud keegi neist oma veebikanalit või muud laadi väljaannet (mis oli aga olemas nii TNT!-,

13 Almanahhide eelkäija oli Tartu Ülikooli Riikliku Üliõpilaste Teadusliku Ühingu käsikirjaline väljaanne Laualeht (hiljem Loov Mõte), mis ilmus aastail 1950–1959. Väljaanne oli ideoloogiliselt korrektne, kuid üritati hoiduda ultramarksismist (Unt 2005: 25). Korraldati ka omaloominguvõistlusi.

14 Kuigi siingi võib märgata väikesi erandeid: näiteks Tartu NAK-i taasasutamist ja noorliikmete loomingu avaldamist korraldasid tegevuse alguspäevil Sven Kivisildnik ja Kauksi Ülle, kunagise ametliku noortekoondise identiteedist NAK aga kaugenes, kuulutades end nullindate alguses avalikult rühmituseks (vt lähemalt Kruus 2010).

NAK-il kui ka Erakkonnal). Nende põhjuste tõttu võib süveneda arvamus, et tegemist oli (ennekõike !peatus ja Mung) vaid PR-avantüüridega, mis polnudki pikemaajalisteks planeeritud.

Pärast järellainet: koondumised uues meedias

Mõnda aega pärast 2002. aasta järellainet enam rühmitusi moodustada ei üritatud. Alates nullindate keskpaigast oli märgata tugevate debütide rohkust, millele aitasid kaasa noorkirjanike edu 2004. aasta romaanivõistlusel ja 2005. aastal ilmuma hakanud noorte kirjandusajakiri Värske Rõhk. Ei saa aga väita, et rühmituste järellainele järgnev periood oleks kohe hakanud omandama täielikult individualistlikke jooni. Pigem oli nüüdsest tegemist teistlaadi koondumiste tõusuga: kirjanduspilti ei proovitud enam siseneda peavoolu-trüki-meedia kaudu rühmituse või antirühmituse nimetuse all ja kollektiivse minapildi varjus, vaid panustati uute meediakanalite loomisele.

Õigupoolest oli juba alates sajandivahetusest tekkinud uusi noorte väljaandeid, veebikanaleid ja ka koguteoseid. Omakirjastusliku paberväljaandena oli alates 1999. aastast ilmunud Berk Vaheri ja Mihkel Samarüütlil toimetatud põrandaalune ajakiri Hoi, mis hiljem sai nimeks ,et. Ajakirja tiraaž oli väike, umbes 30 eksemplari ringis. Alates samast aastast ilmus TNT liikmete toimetatud võrguajakiri Urdu ja sündikaadiks nimetatud People&Poetry (Leone, Ellom, Jack, Sanctus ja Katrin). Urdu avaldas 2001. aastal ka ainsaks jäänud trükinumbri.

Alates 2000. aastast tegutses veebis kirjandusklubi KLOAAK, mida haldas mõni aasta hiljem lastekirjanikuna tuntust kogunud Heiki Vilep. Klubi koondas alguses umbes 30 liiget, mõni aeg hiljem aga algas liikmete arvu plahvatuslik kasv ning 2003. aasta kevadeks oli liikmeid umbes 350¹⁵ (Kruus 2003: 73). 2007. aastaks hakkas liikmete arv lähenema juba 2000-le ning klubi moderaatorid otsustasid lehekülje haldussuutmatuse tõttu sulgeda.

2002. aastal hakkas veebikirjastuse Bahama Press lehekülgedel ilmuma e-ajakiri Bahama Post, mille kaastöötajad olid peamiselt rühmituste laine esindajad (Berk Vaher, Jan Kaus, Kalju Kruusa, Neeme Pöder jt). 2002. aastal kolis veebi põrandaalune ajakiri ,et, mille kodulehelt on praegugi võimalik leida varasemad numbrid, lisaks on erinevatelt autoritelt kokku kogutud perioodikas ilmunud arvustused ja artiklid. N-ö kirjandusliku plaadifirma toimis alates 2002. aastast ThePression, mis avaldas noorkirjanike (Ellom, Jack, Berk Vaher, Hiram jt) ühiseid virtuaalseid kogumikke.

Oluline märk kirjandusliku trükimeedia laienemisest oli 2002. aastal Eesti Kirjanduse Seltsi kvartalikirja Vihik ilmumahakkamine. Berk Vaher selle toimetajana ning ajakirja küljendaja ja kolumnist Andreas W (Andrus Laansalu) kujundasid ajakirja kontra-akadeemiliseks

15 Samal ajal teatasid KLOAAK-i kuulunud Toomas Verrev ja Peeter Helme kärarikalt lehekülje autorite seast lahkumisest, et asutada rühmitus Mung.

esseede polügooniks, mille positsioon oli n-õ permanentsses perifeerias. Praktikas tähendas see mänguliste taotlustega filoloogide lõbusa ja vaba platvormi tekkimist, kus jagus piisavalt ruumi ka noorkirjanike ilukirjanduslikele tekstidele. Üheks sagedasemaks kaasautoriks kujunes popkunstnik Kiwa, kellelt 2002. aastal ilmus luulekogu „Lastehaiglast põgenenud mänguasjad“.

Alates 2004. aastast on vägagi arvestataval määral noorkirjandust mõjutanud (kõige laiemas mõttes, pidades silmas kirjanduse lugemise, loomise ja sellest rääkimise ulatust) just kirjanduslikud veebiklubid. Noorkirjanike rühmitustena aga ei saa neid mõista eespool esitatud määratluste järgi – enamik autoreid on anonüümsed, seega on võimatu teada nii kirjaniku vanust kui ka kirjutamise staaži. POOGEN on 2004. aastal alustanud klubi, kuhu hakkasid koonduma peamiselt KLOAAK-ist ületulnud veebiautorid. Formaadilt on tegemist n-õ kirjarahva rate.ee-ga (populaarne noorte suhtlusportaal): igal kasutajal on võimalik üles riputada oma profiil koos pildi ja isikuandmetega, hinnata ja kommenteerida teiste töid, suhelda foorumis jne. Kokku on sellel leheküljel registreeritud kasutajaid 2720 ja ilukirjanduslikke tekste lausa 26 848 (seisuga 24. mai 2013).

„Delfi noortekas“ oli noorte suhtlusportaal, kus oli rubriik „Delfi loomingulised“. Seal postitasid oma luuletusi ja proosatekste eesti kirjanduse noorimad autorid (vanus usutavasti keskeltläbi 12–15 aastat). Lisaks tekstide ülesriputamisele tegeleti sel leheküljel usinalt üksteise loomingu kommenteerimisega,¹⁶ nii et oli märgata ka agarate noorkriitikute taime-lava. Postituste arv oli sealgi muljetavaldav: luulerubriigis 18 720 postitust ja proosarubriigis 14 437 (seisuga 7. juuni 2007).

Suuresti veebikirjanduse massilisest levikust, aga ka 2004. aasta romaanivõistluse noorte edust innustatuna alustas 2005. aasta sügisel Eesti Kirjanduse Seltsis ilmumist ajakiri Värskes Rõhk, mis on mõeldud spetsiaalselt noorkirjanike avaldamispaigana, algselt kavandatud veebikirjanduse kvaliteetsema osa väljanõppimiseks. Märkimisväärne osa Värskes Rõhu autoritest ongi pärit netiklubist POOGEN (tuntumatest näiteks Diana Leesalu, Maarja Pärtna ehk kriips, Mikk Pärnits). Oma trükiteose avaldamiseni jõudis ka POOGEN kollektiivselt: 2005. aastal ilmus klubi tekstidekogumik „Pioneerid“. Märgina sellest, et omakirjastuslikud, n-õ põlve otsas tehtud väljaanded ei ole moest läinud, oli ka noorte loomingu koondav ajakiri Arbuusid, mida nullindate keskpaiku koostas Värskes Rõhu üks autoritest Barthol lo Mejor (Pärtel Vissak).

Alates 2002. aastast ilmus veel mitmeid noorte koguteoseid. Endise TNT-lase ja noorte-kogumiku „Kruogan“ (1998) koostaja Hedda Maureri initsiatiivil ilmus 2002. aastal kolme noore prosaisti (Maurer, Mia Leite ja siinkirjutaja) koguteos „Koopia“, mis leidis laialdast vastukaja. Mõni kuu hiljem järgnes sellele 2002. aastal Tallinna Reaalkooli õpilaste (Henrik Sova, Juko-Mart Kõlar, Tiit Kuuskmäe, Jarno Edur) koguteos „4x4“, mille üks autoritest Juko-

16 Ilukirjanduse (kriitilist) lugemisoskust on aga just põhikoolialiste puhul peetud kaduvaks nähtuseks.

Mart Kõlar asus kriitik Berk Vaheriga diskussiooni noore kirjanduse potentsiaali üle, rõhutas, et „4x4“ tekstide probleem on „püüdlus täiskasvanuid imiteerida“ (Kõlar 2002). Lisaks valgustas Kõlar lugejaid asjaolus, et „4x4“ taustaks oli rühmitus „117“, mis tegutses aastatel 1999–2002 ja korraldas Reaalkooli ruumides mitmeid omaloominguõhtuid. See tegevus aga lõpetati, kuna „peagi röövis kommerts ürituse võlu ja ilu – sissepääsu sai lunastada raha eest, omaloominguõhtud kujunesid Tallinna kesklinna koolinoorte labasteks huumoriõhtuteks“ (Kõlar 2002).

2003. aastal ilmus ka põnev ja värvikas noortekogumik „Psaiko-Billi“, kus teiste seas (Valner Valme, Kristjan Kaugenõlva) oli kaks juba tuttavat nime: TNT-lane Kätlin Vainola (Marie Myrk) ja Mustritest pärit Villem Valme (lisaks on raamatus üks tekst autorite kooslo-selt „Vabad käed“, kelle seas on ka teine Mustrite liige Janno Zöbin).

Jürgen Rooste toimetamisel ja eestvedamisel ilmus 2005. aastal kolme Tallinna kooli-noore luulekogumik „Väike kuri kevad“. Andra Teede, Mart Valneri ning Janno Pikkati loomin-gust äratas kõige rohkem tähelepanu Teede, kes koos Valneriga asusid kaastöid kirjutama ka Värskele Rõhule. Koolinoorte loomingut koondab ka Hea Lapse toimetaja Leelo Tungla koostatud ja 2005. aastal ilmunud kogumik „Tüdruk, kes sa teretasid vaime“.

Hoolimata kogumike suhtelisest populaarsusest on aga märgata, et mida kaugemale jääb uue sajandi algus, seda enam sisenevad noorkirjanikud kirjanduspilti mahuka tekstiga (romaan või luulekoguga) ja seega toimub enesekehtestamine isikliku tervikteose autorina.

Aastal 2003 ilmus märgatavalt palju luuledebüüte: sündikaadis People&Poetry alustanud Martin Oja „keelatud raamat (tekste 1996–2000)“, Mustrites alustanud ja vahepeal „Psaiko-Billis“ osalenud Villem Valme „Artur Tõhu unenägu“, Olev Olematu (Mihkel Kaevats) „Ederlezi“ jpt. Lisaks mainitutele toimus veel üks märkimisväärne samm, mida esialgu vähe märgati: tulevane romaanivõistluse võitja Sass Henno avaldas sel aastal Bahama Pressi veebikirjastu-ses oma esimese romaani „Elu algab täna“ (ilmus 2006. aastal ka trükiraamatuna).

Aastal 2004 kerkis Sass Henno esile romaanivõistluse võitjana noorteromaaniga „Mina olin siin“, ära märgiti ka Eia Uusi noorteromaan „Kuu külm kuma“ (mõlemad ilmusid 2005). Kirjastusele Verb jäi silma ka Diana Leesalu noorteromaan „2 grammi hämaruseni“, mis avaldati samal aastal.

2006. aastal alustas Eliina Kortsu luulekoguga „Lööklaused murravad metsi“ ilmumist sari „Värske raamat“, kus on praeguseks ilmunud kümmekond teost (lisaks Kortsule Martin Vabati, Jim Ashilevi, Paavo Piigi, Triini Tasuja, Tuuli Tauli, Maarja Pärtna ja Linda-Mari Väli teosed).

Nullindate lõpus aga tekitas lühiajalist elevust rühmitumise võimalik taastulek. 2008. aastal kuulutas seltskond noorkirjanikke eesotsas Eia Uusi ja Robert Napiga (kirjani-kunimi Randma) välja rühmituse Purpurnust Org, mis jäigi pärast 2002. aasta järellainet ainsaks korraks, kui nullindate noorkirjanikel on ambitsiooni ja vajadust koonduda rühmitus-tesse. Eeltoodud määratluste valguses on võimalik küsida ka selle koosluse rühmituslikkuse

järele. Teadlikkus endast kui rühmitusest ilmnis purpurnustlaste ühistest luuleõhtutest, samuti mõistagi meediale saadetud pressiteates, milles ennast rühmituseks nimetati. Lisaks on olemas ühine koduleht, kuhu on riputatud rühmitusega seotud autorite nimed (seisuga 15.05.2013 on seal „Purpurnusta Oru lülideks“ nimetatud Robert Randma, Eia Uus, Jim Ashilevi, Kaarel B Väljamäe ja Marje Ingel¹⁷).

Purpurnustlased ise on nimetanud oma eeskujudeks välismaiseid kirjandusfoorumeid, kus lugejad ja autorid kohtuvad ja suhtlevad. Huvitav on purpurnustlaste Uusi ja Randma intervjuu, mis antud vahetult pärast rühmituse väljahõikamist: „Kaks noort kirjandushinge on võtnud nõuks täita tühiku eesti kirjandusmaastikul ning luua rühmitus, mis viiks kirjandusiniimesi kokku, eelkõige internetis. Nii sündiski Purpurnust org, mille suurim erinevus kõigist senistest kirjandusrühmitustest on veebikeskus ehk internetikülg, kuhu loodetakse koondada nii autorid kui ka lugejad. Seal peaks saama vahetada muljeid, jagada infot, tutvustada oma loomingut ja avastada teiste oma.“ (Klein 2008.)

Purpurnusta Oru loomine oli ühest küljest täiesti loogiline samm: see ühendas varasemategi rühmitumislainete vajaduse seltskondlikkuse järele¹⁸ ja lisaks jätkas juba kümme aastat toimunud koandumisi veebis. Teisalt on üllatav, et olukorras, kus toimusid toona ligi kaht tuhandet liiget ühendav PEOGEN ja ka väiksemad autorite netikooslused (nt NAK-i blogi) või väljaannete veebilehed (Värske Rõhu koduleht), väideti eesti kirjandusmaastikul olevat sellekohane tühimik. Veebipõhine rühmitus pole eesti kirjanduspildis kindlasti enneolematu nähtus: säärastena toimusid suures osas ka People&Poetry ja täiel määral ThePression, mõlemad olid aga nullindate keskpaigaks kadunud. Purpurnusta Oru väljahõigatud ambitsioon olla veebipõhine jäi paraku piiratuks: nende kodulehele ilmus küll liikmete nimekiri ja kontaktid, samuti liikuv kirjandusteemaline joonistus, aga mitte tekste, ja lubatud foorum toimus üsna lühiajaliselt ning kadus siis täiesti. Küll aga ilmus trükimeedias mitmeid värvikate pealkirjadega rühmituse liikmeid tutvustavaid artikleid.¹⁹

Meedia soosiv suhtumine suurde noortelainesse hakkas aga nullindate lõpupoole muutuma. Põhjuseks oli usutavasti üleküllus ja oodatava kvaliteedi vähesus, aga võimalik ka, et varasemad noorkirjanikud otsustasid pürgida uue staatuse poole. Näiteks kirjutas 2010. aastal Peeter Helme, olles ise avaldanud selleks ajaks kaks romaani, üsna poleemiliselt kujunenud artikli „10 käsku algajale kirjanikule: Kuidas teha nii, et lugejat mitte iivel-

17 Purpurnusta Oru esinemistel on üles astunud veel rida autoreid: Hanna Kangro, Birk Rohelend, Allar Lepa, Carolina Pihelgas, Martin Vabat, Siim Kera, Martin Ellermaa. Kaarel B Väljamäe aga teatas 13.04.2011 toimunud kirjandusõhtul „Purpurnusta laega org, vol 3“ rühmitusest lahkumisest: „ma lahkun täna/ purpurnustast orust/ ja lähen ära/ üles väljamäele“.

18 Eia Uus: „Ma tundsin ise kirjutava inimesena, et ma ei puutu piisavalt kokku teiste autoritega. Meie eesmärk on, et ühiste huvidega inimestel oleks võimalus omavahel interaktiivselt suhelda ja koos käia.“ (Klein 2008.)

19 Vt nt „Purpurnust – uus, värske, loominguline“ (Uusjärv 2008).

dama ajada“ (Helme 2010), mille patroneerivad suunised (nt „Kirjuta ainult siis, kui sul on midagi öelda!“) olid suunatud konkreetsetele uustulnukatele (nt Barthol lo Mejor, Mikk Pärnits). Nii võib oletada, et noortele võimaldatud ruum oli paisunud ebaproportsionaalsesse suurusesse ka ruumi loojate endi jaoks.

Noorkirjaniku staatus muutus nullindatel omaette kriteeriumiks ilukirjandusteoste hindamisel teatud kirjandussotsioloogilisest või kultuuripsühholoogilisest vaatepunktist: noore autori vanusele viidates saab rõhuda tema võimalikule andekusele tulevikus. Selle põhimõtte vastu on kümnendi lõpust alates tugevasti sõna võtnud aktiivne noorkriitik Mihkel Kunnus: „Kirjandusteose retseptisoonis hakkab üha suuremat rolli määrama autori potentsiaalsus, s.t noore inimese kirjutatud mannetu käkerdis pole lihtsalt väga armetu teos, vaid võimaliku klassiku potentsiaalne esmasammuke ning see kujutlus annab sellele sära, mille varjus staažika kirjaniku keskhea teos ei vääri eriti tähelepanu: noor kirjanik on klassiku võimalikkus, aga keskealine kirjanik on luhtunud klassik; üha määravamaks saab autori iga.“ (Kunnus 2010.)

Kokkuvõte

Nullindate noorkirjanike tegutsemisruum oli väga lai, ulatudes koguteostest mitteametlike (s.t ametlikku levivõrku mittekuuluvate) väljaannete ja omaalgatuslike veebikanaliteni. Tugeva taustajõu moodustas kindlasti ka peavoolumeedia, mis käsitles noorust ja noorkirjanikke müüva meediabrändina.

Rühmitumise vaatepunktist on nullindaid (pärast 2002. aasta lühikest järellainet) põhjust nimetada pigem individualismi ajastuks: (noor)kirjandusest ei räägita rühmituste, vaid autorite kaudu, programmide või manifestide asemel on tähelepanu all üksikteosed. Enamikul nullindate noorkirjanikel polnud ambitsiooni ega vajadust koonduda enda reklaamimiseks, kirjastamiseks või loomemehhanismide teadvustamiseks rühmitustesse. Põhjuseks oli mitmete kanalite ja väljaannete loomine, mida 1990. aastate keskpaigas ei olnud: nullindatel olid noorkirjaniku esimese suleproovi peamisteks avaldamiskohtadeks interneti-kirjandusklubi POOGEN ja trükiajakiri Värske Rõhk.

Samas oli nullindatel märgata teist laadi koondumisi – veebikanalite ja trükiväljaannete autorkondadena. Nullindate noorkirjanike alternatiivseid avaldamiskanaleid uurides on aga kurb tõdeda, et kirjandusloo jaoks on paljuski tegemist kadunud nähtusega: KLOAAK-i, noortekas.delfi.ee, People&Poetry, Bahama Pressi e-kirjastuse ja selle e-ajakiri Bahama Post'i ja samuti ThePression'i veebilehed ei ole enam kättesaadavad. Jäänud on sõnavõtnud, kajastused peavoolumeedias ja mõistagi trükiteosed, kuid mitte noorkirjanike võrsumiseks ja küpsemiseks vajaliku pinnasena toimunud veebikanalid. (Jääb üle vaid loota, et POOGEN-i lehekülge ei taba eelkäijate saatus.)

1990. aastate lõpus ja uue sajandi alguses toimunud „noorteplahvatust“ võib kirjeldada kui brändistumist, mille tagajärjena töötatakse noorkirjanik ja rühmitus tähendustes

„mässuline“, „uudisväärtusega“ jm sisse toimivate lööknimetustena. Nullindate noorkirjanikud võtsid agaralt käibele nooruse valuuta, suuremat organiseeritust nõudvate rühmituste moodustamise katsed jäid aga lühiajalisteks ja väheütlevateks.

Kirjandus

- Alle, August** 1924. Juhan Jaik: Võrumaa jutud. – Looming, nr 10, lk 808–810.
- Cohen, Milton A.** 2004. Movement, manifesto, melee: the modernist group 1910–1914. Lanham: Lexington Books.
- Helme, Peeter** 2010. 10 käsku algajale kirjanikule: Kuidas teha nii, et lugejat mitte iiveldama ajada. – Eesti Ekspress, 16. sept.
- Hennoste, Tiit** 2006. Elulähedus ja vaimulähedus: eesti kirjanduse noore põlvkonna manifestid 1920. aastatel. – Looming, nr 7, lk 1069–1089.
- Jaaks, Piret** 2002. See ei ole mingi kirjandus, kas teil häbi ei ole? – Eesti Ekspress, 14. märts.
- Kaevats, Mihkel** 2012. Ungari kirsid & teisi luuletusi. Tallinn: Pegasus.
- Klein, Mari** 2008. Purpurnust Org: uus kirjandusrühmitus. – Eesti Päevaleht, 5. sept.
- Kruus, Priit** 2010. Vaikne avangard. Rühmituste laine 1996–2002, modernismist postmodernismi. – Keel ja Kirjandus, nr 5, lk 353–369.
- Kruus, Priit** 2003. Kloaak. Suurenev auk. – Vihik, nr 4, lk 73–78.
- Kruus, Rein** 1986. 1920. aastate alguse noorkirjanikest. – Sõna 9 (Loomingu Raamatukogu, nr 14/15). Koost T. Haug. Tallinn: Perioodika, lk 70–85.
- Kunnus, Mihkel** 2010. Humanismi õnnetusi. – Sirp, 6. aug.
- Kõlar, Juko-Mart** 2002. Repliik: noore kirjanduse potentsiaalid. – Postimees, 4. sept.
- Laak, Marin, Sirje Olesk** (koost) 2008. Noor-Eesti kümme aastat: esteetika ja tähendus. Methis. *Studia humaniora Estonica*, nr 1–2, doi:10.7592/methis.v1i1-2
- Lindsalu, Elo** (koost, toim) 2006. Noor-Eesti 100. Kriitilisi ja võrdlevaid tagasivaateid. / Young Estonia 100. Critical and Comparative Perspectives. Tallinn: Tallinna Ülikooli Kirjastus.
- Maiste, Valle-Sten** 2000. Luuletamine ei huvita kedagi ja on populaarsem kui kunagi varem. – Postimees, 18. märts.
- Martson, Ilona** 2001. Noor kaardivägi hüüab tulles [intervjuu Udo Uiboga]. – Eesti Päevaleht, Arkaadia, 26. jaan.
- Mattheus, Ave** 2010. Noor(te)kirjanduse plahvatus. – Looming, nr 9, lk 1285–1301.
- Maurer, Hedda, Priit Kruus, Neeme Pöder, Jana Lepik** 2002. !peatus : !peataolek & !peapea! > !peatumine >> !peamine. – Sirp, 25. okt.
- Muru, Karl** 1996. Noor-Eestist arbutajeni: eesti luule 1905–1940. Tallinn: Koolibri.
- Märka, Veiko** 2002. Uus tibuparv pürgib Tallinna kirjandustaevasse. – Sirp, 8. nov.
- Peep, Harald** 1977. Rühmituste osast eesti kirjandusliku mõtte arengus XX sajandil. – Keel ja Kirjandus, nr 12, lk 705–711.
- Rooste, Jürgen** 2002. Bänditegemise kaitseks – TNT uus tulemine. – Sirp, 18. okt.
- Rooste, Jürgen** 2004. Kes on tõusmas relvile? – Sirp, 9. aprill.

- Runnel, Hando** 2012. Noored ja vanad: põlvkondadevahelistest suhetest läbi kultuuriloo. – Postimees, 8. sept.
- Unt, Kersti** 2005. Käsikirjad ei põle. Omakirjastuslikud väljaanded diskursiivsete muutuste kandjana nõukogude eesti kirjanduses. Magistritöö. Tartu: Tartu Ülikooli maailmakirjanduse õppetool.
- Urmet, Jaak** 2002. Kirjanduse sotsiaalsusest. – Sirp, 8. nov.
- Uusjärv, Sash** 2008. Purpurnust – uus, värske, loominguline. – Just!, 22. sept, lk 62–63.
- Vaher, Berk** 2002. Järelehüüe Eesti „noorkirjandusele“. – Postimees, 8. märts.
- Verrev, Toomas** 2003. II manifesto. – Sirp, 31. jaan.
- Viires, Piret** 1990. Kõik on kokku „Siuru“. – Vikerkaar, nr 5, lk 47–52.
- Viires, Piret** 2006. Postmodernism eesti kirjanduskultuuris. (*Dissertationes litterarum et contemplationis comparativae Universitatis Tartuensis* 5). Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

V e e b i a l l i k a d

- Bahama Post** – <http://www.bahamapress.org> (lehekülg pole enam kättesaadav).
- Delfi noortekas** – <http://noortekas.delfi.ee> (lehekülg ei ole enam kättesaadav).
- ,et** – <http://www.teataja.ee/et> (15.05.2013).
- KLOAAK** – <http://www.adisain.ee/kloaak> (lehekülg pole enam kättesaadav).
- Kriteerium** – <http://www.kriteerium.ee> (lehekülg pole enam kättesaadav).
- POOGEN** – <http://www.poogen.ee> (15.05.2013).
- NAK. Blogi** – <http://noorteaatoritekoondis.blogspot.com> (15.05.2013).
- Noor-Eesti 100** – <http://www2.kirmus.ee/nooreesti/> (15.05.2013).
- Purpurnust Org** – <http://www.purpurnust.org>. (15.05.2013).
- ThePression** – <http://thepression.tfd.ee> (lehekülg pole enam kättesaadav).
- Tuulelohe – Vozdušnoi Zmei** – <http://www.tvz.org.ee> (15.05.2013).
- Värske Rõhk** – <http://www.va.ee> (15.05.2013).

Priit Kruus – Tallinna Vanalinna Hariduskollegiumi kirjandusõpetaja ja Tallinna Ülikooli kultuuride uuringute doktorant. Tema uurimisalaks on tänapäeva eesti kirjandus, täpsemalt postmodernismi ja kirjandusrühmituste suhted.
E-post: priit.kruus@va.ee.

The Currency of Youth. The „Young Author“ and the „Literary Group“ in the 2000s*Priit Kruus*

The article is focused on literary groups and the emergence of young authors in the 2000s. So far literary researchers have mainly studied the influential literary groups of the first third of the 20th century (Noor-Eesti, Siuru, Tarapita etc.). But literary groups have had a remarkable impact on contemporary Estonian literature as well. Many present-day well-known writers entered the literary scene through groups which were active in the 1990s (e.g. TNT and Erakkond). In the 2000s forming a literary group lost its appeal as young authors found more individual ways to introduce themselves to the public. At the beginning of the 2000s a couple of attempts were made to form new literary groups, but those groups were short-lived and unproductive (e.g. TNT! and !peatus).

Young authors were very active in publishing both on paper and online. The emergence of new publishing channels is one of the reasons why young authors did not have the ambition or need to form groups. For example, in the 2000s literary debuts appeared in the web-based literary club POOGEN and the literary magazine *Värske Rõhk* (established in 2005). So the 2000s actually saw a new type of convergence: web-based literary clubs and forums. Unfortunately, many of the new channels of the 2000s are already out of reach: the web pages of KLOAAK, noortekas.delfi.ee, People&Poetry, Bahama Press and ThePression have been removed from the internet.

Debuts were welcomed by mainstream media eager to spot the next big thing, new rebels and rule breakers. Being “a young author” became a functioning brand, and youth became a form of currency for beginning writers.

Priit Kruus – a teacher of literature in the Tallinn Old Town Educational College and a doctoral student in cultural studies at Tallinn University. His current research area is contemporary Estonian literature, more specifically postmodernism and literary groups.

E-mail: priit.kruus@va.ee.